EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 25.1.2018
COM(2018) 44 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

direktiivi 94/80/EÜ (milles käsitletakse õigust hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel) kohaldamise kohta

1. 1. SISSEJUHATUS

Euroopa tulevik sõltub tema elanike võimest kaitsta neid siduvaid ühiseid väärtusi: demokraatiat, õigusriigi põhimõtet ja põhiõigusi. Vabad ja õiglased valimised on demokraatia peamine väljendusvahend ning valimised peavad ELis vastama rangeimatele demokraatlikele põhimõtetele. Nagu komisjoni president Juncker oma 2017. aasta septembri kõnes Euroopa Liidu olukorrast[1] ütles, on nüüd aeg tegutseda, kui soovime 2025. aastaks luua ühtsema, tugevama ja demokraatlikuma Euroopa.

Kohalik omavalitsus on Euroopa kodanikele kõige lähemal olev valitsemistasand ja inimesi vahetult mõjutav Euroopa poliitikaelu oluline osa. Demokraatlik osalemine kohalikel valimistel näitab laiemat osalemist kohalikus kogukonnas. See on seotud ka suurema kaasatusega ühiskonnas, kuuluvustunde ja laiema demokraatliku kaasamisega. ELi kodanikud, kes on kasutanud õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil (nn liikuvad ELi kodanikud), riskivad siiski sellega, et kaotavad liikudes sideme kohaliku poliitilise kultuuriga.

1.1. Õigus hääletada kohalikel valimistel

Liidu kodakondsus annab ELi kodanikele õiguse hääletada ja kandideerida elukohaliikmesriigis kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel, olenemata sellest, kas nad on selle liikmesriigi kodanikud või mitte ja riigi kodanikega võrdsetel tingimustel. See õigus on sätestatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 22 lõikes 1[2]. Selle õiguse kasutamise üksikasjalik kord on sätestatud nõukogu direktiivis 94/80/EÜ (edaspidi „direktiiv“)[3].

Siiski kehtib kaks piirangut. Esiteks võib liikmesriik otsustada, et põhilise omavalitsusüksuse täitevasutuse juhiks võivad kandideerida ainult riigi enda kodanikud[4]. Teiseks võib liikmesriik nõuda kohalikel valimistel osalemiseks täiendavat elamisperioodi, kui hääleõiguslikest valijatest üle 20 % ei ole selle liikmesriigi kodanikud.

1.2. Aruande sisu

Käesolevas kolmandas aruandes,[5] mis on jätkuks 2017. aasta aruandele ELi kodakondsuse kohta, hindab komisjon, millises ulatuses on ELi kodanikud kasutanud alates 2012. aastast õigust hääletada elukohaliikmesriigi kohalikel valimistel.

Aruanne põhineb eelkõige andmetel, mille liikmesriigid esitasid asjaomastele riigi ametiasutustele saadetud küsimustikule antud vastustes. Küsimustikuga sooviti teada saada, kui suur on liikuvate ELi kodanike valijaskond liikmesriikides ja milline on nende esindatus elukohaliikmesriigi kohalike valimiste valijate registrites. Samuti sooviti teavet selliste kodanike valimisaktiivsuse kohta viimastel kohalikel valimistel ja valimisaktiivsuse suurendamiseks tehtu kohta. Teavet kombineeriti ja täiendati komisjoni muude andmetega. Riiklike ja kohalike valimis- ja rahvastikuregistrite eripärade tõttu ei olnud andmed kõigil juhtudel kättesaadavad.

---

[1] http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-3165_en.htm.

[2] See on ka põhiõigus, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 40.

[3] Nõukogu 19. detsembri 1994. aasta direktiiv 94/80/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida liikmesriigi kohalikel valimistel (EÜT L 368, 31.12.1994, lk 38).

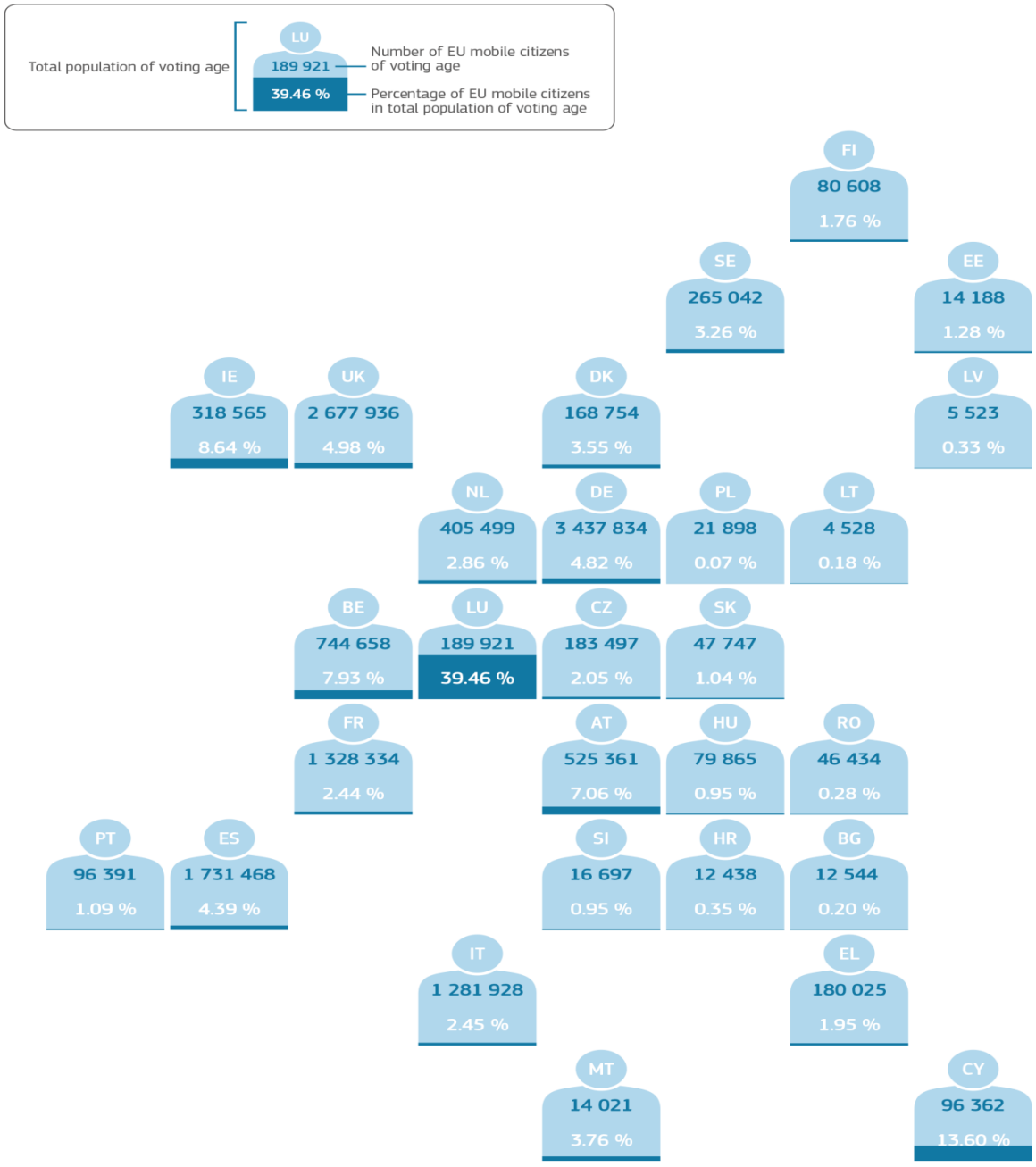
[4] Need tingimused on sätestatud direktiivis ja juhi all võidakse mõelda näiteks linnapead.

[5] Komisjon võttis esimese aruande direktiivi ülevõtmise ja rakendamise kohta artikli 13 alusel vastu 2002. aastal (KOM(2002) lõplik 260). Teine aruanne võeti vastu 2012. aastal (COM(2012) 99, 9. märts 2012). Selles hinnati direktiivi ülevõtmist ja rakendamist 2002. aastast alates ELiga ühinenud liikmesriikides ning esitati komisjoni hinnang direktiivi artikli 14 kohaste avalduste kohta.

2. 2. TEADLIKKUS JA OSALEMINE

Alates vaba liikumise sätestamisest aluslepingutes on Euroopa Liidus elamine, töötamine, õppimine ja reisimine muutunud palju lihtsamaks. Liikuvate ELi kodanike suurima absoluutarvuga riigid olid Saksamaa, Ühendkuningriik, Prantsusmaa, Hispaania ja Itaalia. Liikuvate ELi kodanike osakaal kogu elanikkonnas oli suurim Luksemburgis, Küproses, Iirimaal, Belgias ja Austrias.

Joonis 1. Hääleõiguslikus vanuses (vähemalt 15aastased) liikuvad ELi kodanikud liikmesriikide kaupa, 1.1.2016[6]

2016. aasta Eurostati andmed elanikkonna kohta vanuserühmade, soo ja kodakondsuse kaupa [migr_pop1ctz], väljavõte seisuga 31.10.2017

Paljud liikuvad ELi kodanikud elavad linnakeskustes, kuid ka väljaspool suuremaid linnu, juhul kui otsustavaks teguriks on töövõimalused[7]. Liikuvate kodanike peamised kodakondsusjärgsed

[6] Asjaomased Eurostati andmed elanikkonna kohta on kättesaadavad kolme vanuserühma puhul (0–14, 15–64 ja 65+). Selle aruande raames loetakse hääleõigusliku vanuse alampiiriks 15. eluaastat.

riigid on väga erinevad olenevalt riigist ja asukohast. Mõnes kohas, nagu piirialadel, on esindatud vaid üksikud kodakondsused, kuid mujal on pilt palju kirjum.

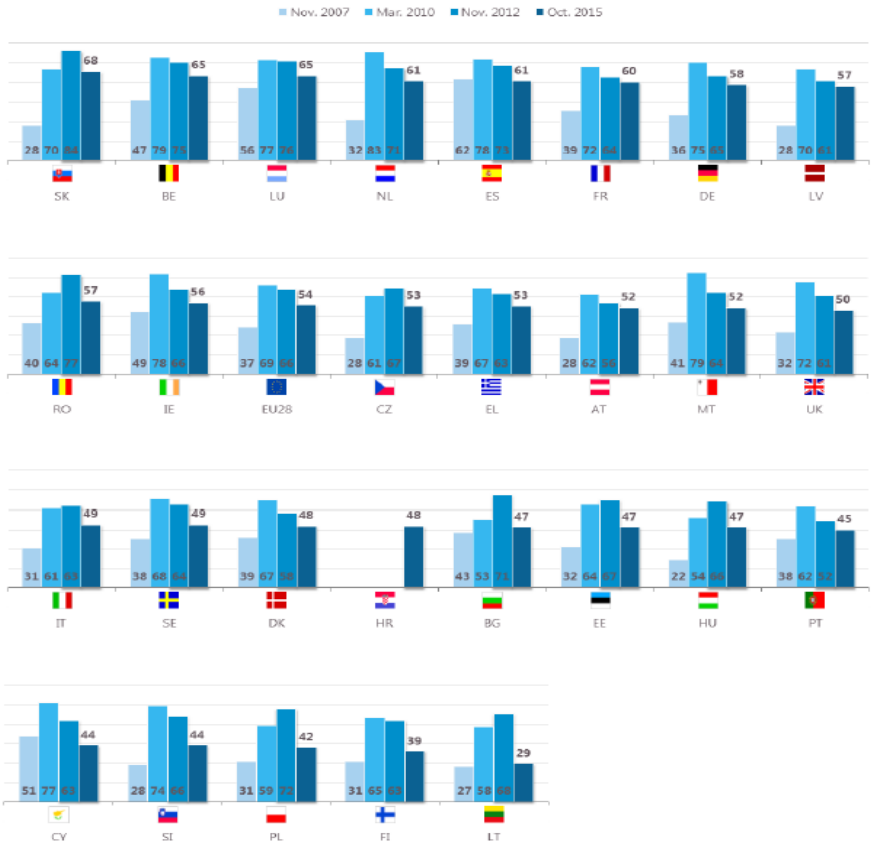
ELi kodanikud kasutavad õigust elada teistes liikmesriikides, eelkõige töö tegemiseks. Nad liiguvad ka õppimise, pensionile jäämise või pereliikmetega ühinemise eesmärgil. Paljud ELi kodanikud ei võta vastuvõtva liikmesriigi kodakondsust,[8] kuid panustavad selles riigis suure osa oma elust ja vahenditest.

2.1. Teadlikkus õigusest hääletada või kandideerida kohalikel valimistel

Hiljutine Eurobarometeetri uuring näitas, et 87 % ELi kodanike jaoks on termin „Euroopa Liidu kodanik“ tuttav[9]. Keskmiselt teab 54 % liidu kodanikest oma õigust hääletada ja kandideerida elukohaliikmesriigi kohalikel valimistel. 2012. aastaga[10] võrreldes on see näitaja märkimisväärselt langenud ja seda on märgata kõigi liikmesriikide puhul (v.a Horvaatia, mille kohta 2012. aasta andmed puuduvad). Olgugi et teadlikkus sellest õigusest on praegu oluliselt suurem kui 2007. aastal, mil see oli madalaimal tasemel (37 %), on see 2010. aastast alates vähenenud rohkem kui pooltes liikmesriikides.

Joonis 2. ELi kodanike teadlikkus valimisõigustest, 2007–2015

[MEIE RIIGIS] elaval ELi kodanikul on õigus hääletada ja kandideerida kohalikel valimistel – Õige

Allikas: Eurobarometeetri kiiruuring nr 430 Euroopa Liidu kodakondsuse kohta (märts 2016)

[7] Alati ei ole võimalik saada täpseid andmeid piirkondade ja omavalitsuste kohta, kus liikuvad ELi kodanikud elavad.

[8] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.

[9] Eurobarometeetri 2016. aasta kiiruuring nr 430 Euroopa Liidu kodakondsuse kohta.

[10] 2012. aastal teadis sellest õigusest 66 %. Eurobarometeetri 2012. aasta kiiruuring nr 364 valimisõiguste kohta.

2.2. Osalemine kohalikel valimistel

2016. aastal oli enam kui 16 miljonist liikuvast ELi kodanikust ligikaudu 14 miljonit hääleõiguslikus vanuses ja hääleõiguslikud. Nad moodustasid hääleõiguslikest valijatest 3,25 %.

2012. aasta aruandest alates on hääleõiguslikus vanuses liikuvate ELi kodanike arv paljudes liikmesriikides märkimisväärselt suurenenud. Alates 2014. aastast[11] on enamikus liikmesriikides see rahvastikurühm kasvanud ja nende osakaal on suurenenud 11,1 % võrra (12,6 miljonilt ligikaudu 14 miljonile)[12].

Kohalikel valimistel osalemiseks peab kodanik olema registreeritud valijate registris. Näib siiski, et viimastel aastatel on vähesed liikuvad kodanikud kasutanud elukohaliikmesriigi kohalikel valimistel valimisõigust – sellele osutavad valijaks registreerimise madalad määrad andmeid esitanud riikides, kuigi valimisaktiivsust kohalikel valimistel näitavad arvud olid kättesaadavad ainult mõne selliseid andmeid koguva riigi puhul[13]. Edasiste järelduste tegemist raskendab andmeid esitavate liikmesriikide vähesus. Joonistel 3 ja 4 püütakse anda registreerimisest võimalikult terviklik ülevaade, kasutades alusena Eurostati andmeid ja küsimustiku vastuseid.

Liikuvate ELi kodanike puhul on valijate registris registreerimise vorminõuded erinevad[14]. Liikuvatel kodanikel on võimalik leida komisjoni portaalis „Teie Euroopa“ kergesti teavet valimisformaalsuste kohta nende elukohaliikmesriigis.

Liikmesriikides, kus valijate registris registreerimine ei ole automaatne, näitasid esitatud andmed, et riigis elavatest liikuvatest ELi kodanikest taotles valijate registrisse kandmist vaid 18,5 %. Valijate registrisse kantud liikuvate ELi kodanike protsent automaatse registreerimisega liikmesriikides rohkem kui kahekordistus, ulatudes 51,2 %ni. Mõned automaatse registreerimisega liikmesriigid kohustavad liikuvaid kodanikke oma elukohta registreerima, teised mitte. Seepärast erineb liikmesriikides, kus registreerimine ei ole kohustuslik, valijate registris olevate liikuvate ELi kodanike arv riigis elavate liikuvate ELi kodanike arvust.

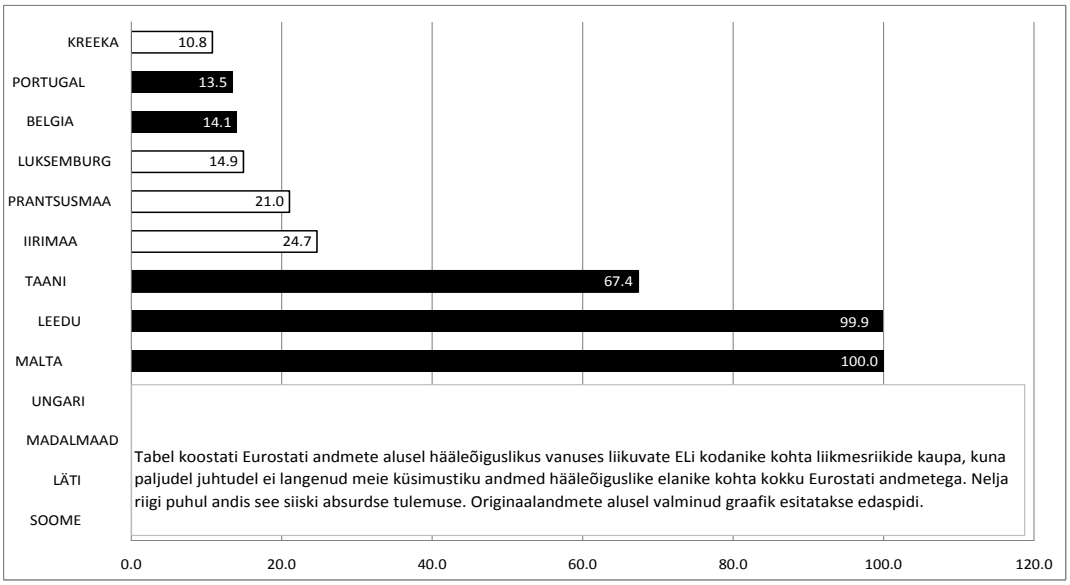
[11] Varaseim periood, mille kohta Eurostatil on liikuvate kodanike seda vanuserühma puudutavad enamjaolt täielikud andmed.

[12] Seda kasvu sai kahekohalise näitajaga mõõta 13 liikmesriigis: Tšehhi Vabariik, Taani, Saksamaa, Horvaatia, Eesti, Malta, Madalmaad, Leedu, Austria, Rumeenia, Slovakkia, Soome ja Ühendkuningriik.

[13] See kajastub ka uuringus, mis tehti 2014. aasta Euroopa valimisaruande jaoks; http://ec.europa.eu/justice/citizen/document/files/final_report_2014_ep_elections_study_cses_10_march_2015.pdf

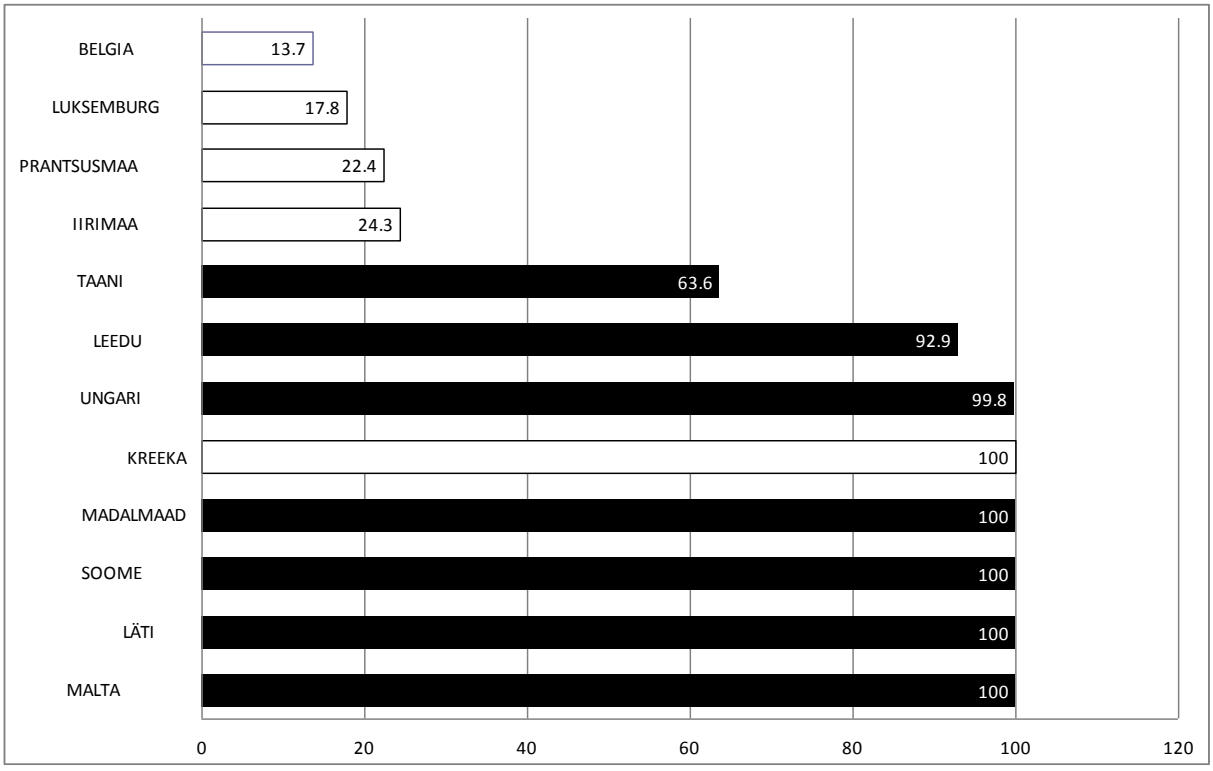
[14] Bulgaaria, Tšehhi Vabariik, Saksamaa, Taani, Soome, Ungari, Leedu, Läti, Malta, Madalmaad, Portugal, Rumeenia, Rootsi ja Sloveenia kannavad oma kodanikud valijate registrisse automaatselt.

Joonis 3. Kohalikel valimistel valijaks registreeritud liikuvate ELi kodanike protsent (valgega tähistatud liikmesriigid ei registreeri kodanikke automaatselt)

Põhineb Eurostati 2016. aasta andmetel elanikkonna kohta vanuserühmade, soo ja kodakondsuse kaupa [migr_pop1ctz], väljavõte seisuga 31.10.2017, ning liikmesriikide esitatud andmetel

Joonis 4. Kohalikel valimistel valijaks registreeritud liikuvate ELi kodanike protsent (valgega tähistatud liikmesriigid ei registreeri kodanikke automaatselt; ainult liikmesriikide esitatud andmed)

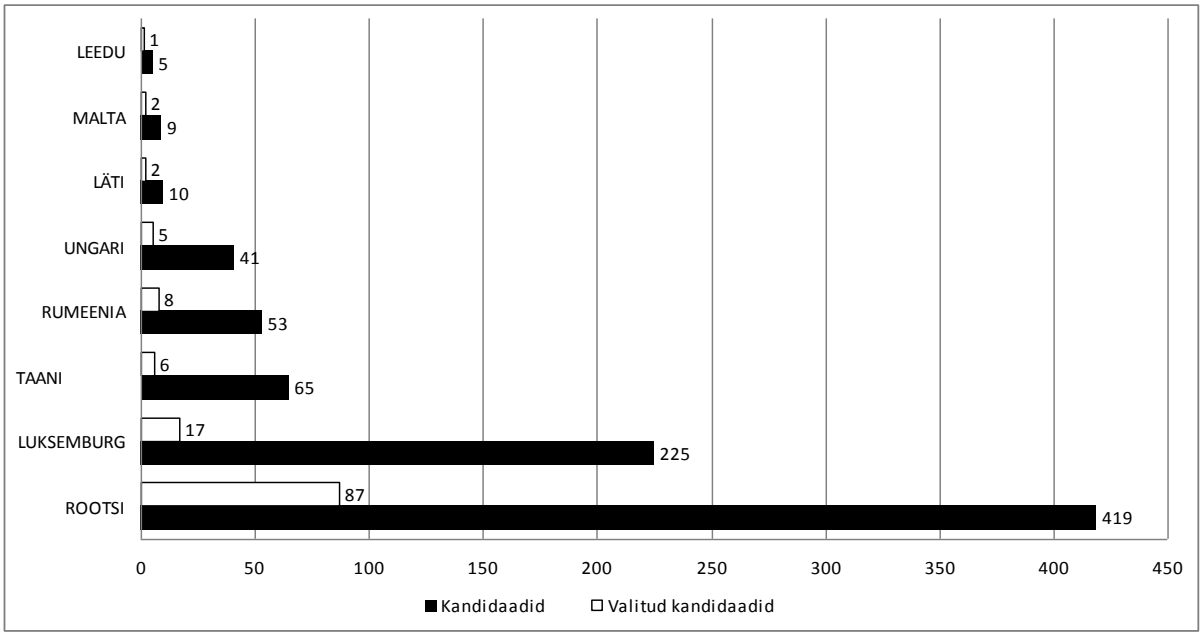

Põhineb ainult liikmesriikide esitatud andmetel (Portugal esitas ainult registreerimisandmed)

Valimistel kandideerinud muude liikmesriikide kodanike arvu kohta on väga vähe andmeid. 20 liikmesriiki ütlesid, et ei kogu selliseid andmeid või et neid on raske saada.

Hispaania teatas suurimast kandideerivate elukohaliikmesriigi kodakondsuseta ELi kodanike arvust: seal kandideeris 1913 liikuvat ELi kodanikku.

Joonis 5. Elukohaliikmesriigis kandideerinud ja valituks osutunud liikuvad ELi kodanikud

Põhineb liikmesriikide esitatud andmetel (andmed Hispaanias valituks osutunud kandidaatide kohta ei ole kättesaadavad)

Kandideerinud liikuvatest ELi kodanikest valituks osutunute protsent oli suurim Maltas (22,2 %) ja Rootsis (20,8 %). Keskmiselt osutus valituks 15,5 % vastuvõtvas liikmesriigis kandideerinud ELi kodanikest.

3. 3. DIREKTIIVI RAKENDAMINE

3.1. Ajakohastatud teave direktiivi ülevõtmise kohta

Eelmise aruande avaldamisest alates on seitse liikmesriiki vastu võtnud uued direktiivi ülevõtvad õigusaktid[15]. Direktiivi ülevõtmise tase tundub olevat kõikides liikmesriikides üldiselt rahuldav. Peaaegu kõik direktiivi ülevõtmisega seotud probleemid on lahendatud, olgugi et mõne liikmesriigiga arutatakse ikka veel ebatäpse või mittetäieliku ülevõtmisega seotud probleeme, mis võivad takistada valimisõiguste täielikku kasutamist.

Mõisted ja ühised põhimõtted

Liikmesriigid on võtnud tõhusalt üle direktiivi artiklis 2[16] esitatud mõistete määratlused. Riikide tasandil on erinevad tavad eelkõige mõiste „valijate register“ määratlemisel. Mõne liikmesriigi õigusaktides on nähtud liikuvate ELi kodanike puhul ette eraldi registri loomine

[15] Soome, Ungari, Malta, Sloveenia, Ühendkuningriik, Luksemburg ja Rootsi.

[16] Artiklis 2 on määratletud mõisted „põhiline omavalitsusüksus“, „kohalikud valimised“, „elukohaliikmesriik“, „päritoluliikmesriik“, „valijate register“, „kontrollpäev“, „ametlik avaldus“.

(Küpros) või eraldi registri osa loomine (Bulgaaria, Poola, Prantsusmaa, Itaalia, Tšehhi Vabariik ja Rumeenia).

Hääleõiguse kasutajad

Mõned liikmesriigid ei võtnud direktiivi artiklit 3 nõuetekohaselt üle ja nõudsid, et liikuvad ELi kodanikud peavad kohalikel valimistel hääletamiseks või kandideerimiseks elama riigis alaliselt viis aastat. Hiljem on kõik liikmesriigid oma õigusakte parandanud ja sellised nõuded välja jätnud[17]. Ühes liikmesriigis ei saanud kindla elukohata liikuvad ELi kodanikud end valijaks registreerida, kuigi selle liikmesriigi kodanikud said. Riigi õigusnorme muudeti ja probleem lahenes.

Liikmesriigis elamise tingimused

Direktiivi artiklis 4 on sätestatud, et kui hääletamiseks või kandideerimiseks peavad liikmesriigi kodanikud elama teatava miinimumperioodi jooksul selle riigi territooriumil, loetakse nad kõnealusele tingimusele vastavateks, kui nad on elanud sama pika perioodi jooksul teistes liikmesriikides. Komisjon hindab praegu selle sätte rakendamist ühes liikmesriigis.

Konkreetsed erandid

Direktiivis lubatakse liikmesriikidel sätestada, et kodanik, kellelt tema päritoluliikmesriigi õiguse alusel on üksikotsusega kohalikel valimistel kandideerimisõigus ära võetud, ei saa kõnealust õigust kasutada ka elukohaliikmesriigis.

Ametikohtade ühitamatus

Kandideerivad isikud peavad täitma samu ametikohtade ühitamatuse tingimusi, mida kohaldatakse elukohaliikmesriigi kodanike suhtes. Selle sätte olid nõuetekohaselt üle võtnud kõik liikmesriigid.

Hääleõiguse kasutamise üldised tingimused

Artiklis 7 on sätestatud, et ELi kodanikud võivad kasutada õigust hääletada elukohaliikmesriigi kohalikel valimistel, kui nad seda soovivad. Enamik liikmesriike võtsid kasutusele valijate registris automaatse registreerimise süsteemi[18].

Valijate kandmine registrisse

Liikmesriigid peavad täitma teatavad direktiivis sätestatud kohustused, et liikuvatel ELi kodanikel oleks lihtsam end valijate registris registreerida.

Eelkõige peavad liikmesriigid võtma vajalikud meetmed, et võimaldada hääleõigusliku isiku kandmist valijate registrisse aegsasti enne valimispäeva. Peale selle peavad riigi kodakondsuseta ELi kodanikud esitama valijate registrisse kandmise taotlemisel samad dokumendid nagu riigi kodanik. Liikmesriigid võivad siiski nõuda, et riigi kodakondsuseta ELi kodanik esitaks kehtiva isikut tõendava dokumendi koos oma kodakondsust ja elukohaliikmesriigis olevat aadressi näitava ametliku avaldusega.

Kandideerimiseks vajalikud tõendavad dokumendid

Kandideerimisõigusega ELi kodanikud peavad esitama samad tõendavad dokumendid nagu riigi kodakondsusega kandidaadid. Peale kodakondsust ja elukohaliikmesriigis olevat aadressi tõendava ametliku avalduse võib liikmesriik nõuda piiratud arvu muid dokumente.

[17] Vt täpsemalt punkt 3.3.

[18] Bulgaaria, Tšehhi Vabariik, Saksamaa, Taani, Soome, Ungari, Leedu, Läti, Malta, Madalmaad, Portugal, Rumeenia, Rootsi ja Sloveenia.

Direktiiviga ei sobi kokku need riiklikud õigusaktid, mille kohaselt tuleb esitada päritoluliikmesriigi tõend selle kohta, et kodanikult ei ole kandideerimisõigust ära võetud. Sellist tõendit võib nõuda üksnes juhul, kui on kahtlusi avalduse autentsuses. Vastasel juhul suurendab see liikuvate ELi kodanike koormust. Direktiiviga ei ole ka kooskõlas elukohatõendi viitenumbri nõudmine. Komisjon algatas need täiendavad nõudmised kehtestanud liikmesriigi suhtes rikkumismenetluse, mille järel riigi õigusnorme muudeti, viies need direktiiviga vastavusse.

Liikmesriikide teabele esitatavad nõuded

Direktiivis on nõutud, et elukohaliikmesriik teavitaks liikuvaid ELi kodanikke „õigeaegselt ja asjakohasel viisil“ sellest, millistel tingimustel nad saavad kasutada oma valimisõigusi kohalikel valimistel ja milline on selle kord. Madalamaad tegid komisjoni valimisasjade eksperdirühma liikmena ettepaneku võtta teabevahetuse lihtsustamiseks kasutusele mitmekeelne vorm. Teiste liikmesriikide eksperdid kaaluvad seda ettepanekut.

Liikuvatel kodanikel on eelkõige õigus saada teavet meetmete kohta, mida võetakse taotluste suhtes, mis käsitlevad valijate registrisse kandmist või valimistel kandideerimist. Kui elukohaliikmesriik keeldub liikuva kodaniku valijate registrisse kandmise taotluse vastuvõtmisest või kui tema kandideerimistaotlus tagasi lükatakse, on kõnealusel isikul direktiivi kohaselt õigus samadele õiguskaitsevahenditele nagu riigi kodanikel.

Kõik liikmesriigid teatasid võetud meetmetest ja tehtud institutsioonilistest algatustest, mis on suunatud kodanike teavitamisele nende valimisõigustest, tagades seega direktiivi kõnealuste sätete rakendamise.

Liikmesriigi eriomase olukorraga põhjendatud erandid

Direktiivi artiklis 12 on lubatud teha erandeid võrdse kohtlemise põhimõttest, kui neid õigustavad liikmesriigi eriomased probleemid. Liikmesriik, kus hääleõiguslikus vanuses liikuvad ELi kodanikud moodustavad rohkem kui 20 % kogu valijaskonnast, võib nõuda nii valijailt kui ka kandidaatidelt teatava miinimumperioodi jooksul riigis elamist. Liikmesriik võib võtta ka meetmeid kandidaatide nimekirjade koosseisu muutmiseks. Selle eesmärk on soodustada mõne teise liikmesriigi kodakondsusega liidu kodanike integratsiooni ning vältida kodanikest ja mittekodanikest kandidaatide nimekirjade polariseerumist.

Ainus seda erandit kasutav liikmesriik on Luksemburg. Luksemburg annab hääleõiguse üksnes neile liikuvatele ELi kodanikele, kes on elanud Luksemburgis enne end valijaks registreerimist vähemalt viis aastat. Luksemburg nõuab ka liikuvatelt ELi kodanikelt seal elamist vähemalt viis aastat enne kandideerimisavalduse esitamist. Luksemburg edastas komisjonile vastavalt direktiivis sätestatud menetlusele soovi jätkata erandi kasutamist. Luksemburgi ametiasutuste esitatud andmete kohaselt elas Luksemburgis 159 485 valimisõiguslikus vanuses ELi kodanikku, kes ei olnud Luksemburgi kodanikud. Valimisealiste ELi kodanike koguarv oli 481 358. Seega oli esimeste osatähtsus 33,1 %, mis ületab direktiivis sätestatud 20 % künnist. Järelikult on erandi kasutamine Luksemburgis õigustatud.

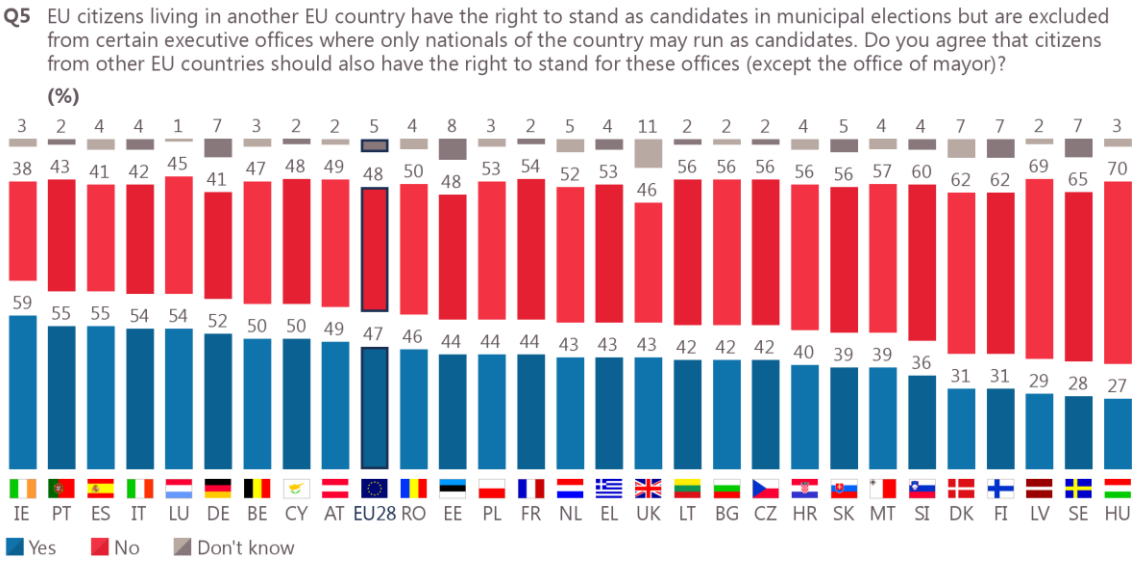
3.2. Mõnele ametikohale kandideerimise õiguse andmine vaid oma riigi kodanikele

Direktiivi kohaselt on liikmesriikidel võimalik piirduda omavalitsuste teatavate ametikohtade, eelkõige põhilise omavalitsusüksuse täitevorgani juhi, juhi asetäitja või liikme puhul oma kodanikega. See kehtib juhul, kui liikmesriigi kodanik valitakse ametisse kogu ametiajaks või ülesannete ajutiseks või vahepealseks täitmiseks.

Eelmise aruande esitamise ajal 2012. aastal ei teinud 14 liikmesriiki[19] mingeid piiranguid ja kolm liikmesriiki[20] kehtestasid piirangud ainult omavalitsusüksuse täitevorgani juhi ametikoha puhul. Kuus liikmesriiki kohaldasid piiranguid kõikide eespool nimetatud ametikohtade puhul, välja arvatud täitevorgani liikmed,[21] ja kaks liikmesriiki kohaldasid kõiki lubatud piiranguid[22]. Pärast aruande esitamist teatasid Ungari ja Rumeenia komisjonile rakendusaktide muutmisest, millega need piirangud tühistati.

Komisjon uuris kodanike arvamust selles küsimuses. Komisjon küsis kodanike arvamust 2015. aastal läbi viidud Eurobaromeetri uuringus ja avalike konsultatsioonide käigus[23]. Eurobaromeetri uuringu tulemused näitavad, et küsimuses, kas anda liikuvatele ELi kodanikele õigus kandideerida teatavatele juhtivatele ametikohtadele, jagunevad arvamused võrdselt: 47 % on seisukohal, et seda tuleks teha, ja 48 % arvab, et ei tuleks.

Joonis 6. Põhiliste omavalitsusüksuste ametikohad, mida võivad täita ELi kodanikud

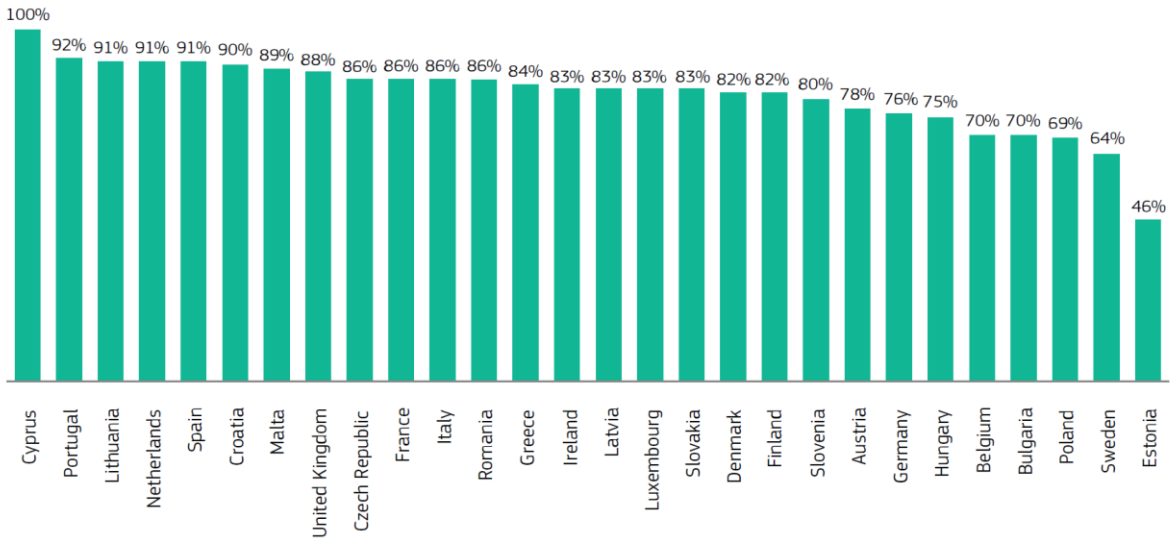

** Austria ja Saksamaa on föderaalsed vabariigid — sätted erinevad liidumaade kaupa*

2015. aastal komisjoni poolt ELi kodakondsuse kohta algatatud avalikule konsultatsioonile vastanutest oli enam kui 8 vastajat 10st (83 %) seisukohal, et teises ELi liikmesriigis elavatel ELi kodanikel peaks olema õigus saada kohaliku omavalitsuse täitevorgani liikmeks.

Joonis 7. Kodanike seisukohad – liikuvatel ELi kodanikel peaks olema võimalik saada vastuvõtva liikmesriigi kohaliku omavalitsuse täitevorgani liikmeks

[19] Taani, Eesti, Soome, Iirimaa, Läti, Luksemburg, Malta, Madalmaad, Portugal, Rumeenia, Slovakkia, Hispaania, Rootsi ja Ühendkuningriik.
[20] Ungari, Poola ja Sloveenia.
[21] Belgia, Küpros, Tšehhi Vabariik, Prantsusmaa, Itaalia ja Leedu.
[22] Bulgaaria ja Kreeka.
[23] Eurobaromeetri 2015. aasta kiiruuring nr 431 valimisõiguste kohta.

3.3. Õigus asutada elukohariigis erakondi või saada nende liikmeks

Vastavalt mittediskrimineerimise põhimõttele peaks ELi kodanikel olema valimisõigus samadel tingimustel kui nende elukohaliikmesriigi kodanikel. Selleks peab neil näiteks olema elukohaliikmesriigi kodanikega samasugune juurdepääs apellatsioonimenetlusele juhtudel, kui nad on valijate registrist välja jäetud või kui registris või kandideerimisavalduses esineb vigu või kui hääletamiskohustust laiendatakse ka teistele kui elukohaliikmesriigi kodanikele. Mittediskrimineerimise põhimõte tähendab ka seda, et ELi kodanikud peavad saama osaleda oma elukohaliikmesriigi poliitilises elus ning ühineda elukohariigi erakondadega.

Komisjon on olnud hiljuti kontaktis liikmesriikidega ja peab siiani kõnelusi mõne liikmesriigiga, kelle riiklikud õigusaktid piiravad liikuvate ELi kodanike õigusi seoses erakondadega. Mitu liikmesriiki on oma õigusakte juba muutnud. Teistega arutelud jätkuvad.

3.4. „Põhiline omavalitsusüksus“ – direktiivi kohaldamisala kindlaksmääramine

Direktiivi lisas on loetletud kõigi liikmesriikide „põhilised omavalitsusüksused“[24] ja selle loendiga määratakse kindlaks direktiivi kohaldamisalasse jäävad kohalikud valimised. Taani, Ungari, Iirimaa, Ühendkuningriik ja Madalmaad teavitasid komisjoni[25] muudatuste vajadusest ning viimane valmistab ette vajalikke meetmeid.

4. 4. HÄÄLEÕIGUSE KASUTAMISE TOETAMINE

Paljud liikmesriigid teavitavad liikuvaid ELi kodanikke, küll erinevaid vahendeid kasutades, nende valimisõigusest kohalikel valimistel[26]. Näiteks kümme liikmesriiki saatsid liikuvatele ELi kodanikele valijakaardid või isiklikud kirjad teabega valimiskorra kohta. Kümme liikmesriiki avaldasid valimistega seotud teabe ametlikul veebisaidil. Luksemburg, Hispaania ja Malta korraldasid valimisalase teadlikkuse suurendamiseks välismaalastele suunatud kampaaniaid. Läti ja Ühendkuningriik on avanud asjakohase abitelefoniliini. Viis liikmesriiki levitavad teavet teabelehtedel või kohalikus trükipressis.

Näiteks Iirimaal pakkusid Dublini kohalikud asutused liikuvatele ELi kodanikele toetust hääletamisel 2014. aasta kohalikel valimistel. Kohalikud valimised toimusid koos Euroopa

[24] Direktiivi artikli 2 lõike 1 punktis a on „põhiline omavalitsusüksus“ määratletud kui lisas loetletud haldusüksused.
[25] Komisjoni valimisasjade eksperdirühma jaotatud küsimustik.
[26] Allikas: komisjoni valimisasjade eksperdirühma jaotatud küsimustik.

Parlamendi valimistega. Kohalikud asutused kasutasid välireklaami ja teavitamist veebis. Veebikampaania oli suunatud kõigile elanikele, st nii iirlastele kui ka teistele, eesmärgiga kutsuda Iirimaa noored end hääletajaks registreerima. Avaldati ka brošüürid 17 keeles, et selgitada, mis on valijate register ja millised on riigis registreerimise süsteemid.

Mõnes liikmesriigis on teatavate rühmade valimisaktiivsuse toetamiseks konkreetsed tavad. Maltas on abivahendid, mis aitavad hääletada puudega hääletajatel, sealhulgas liikuvatel ELi kodanikel (pimedate kirjas hääletussedelid, helisalvestised hääletuskabiinis ning kirjalikud hääletamisjuhised nii malta kui ka inglise keeles). Kohalike nõukogude seadust muudeti, et hooldekodudes elavad riigi kodanikud ja liikuvad ELi kodanikud saaksid hääletada hooldekodus ja haiglate patsiendid saaksid hääletada haiglas. Põhjendatud juhtudel saavad ELi kodanikud hääletada ka nädal enne valimispäeva[27].

Komisjon on teinud valimisõigusest teadlikkuse suurendamiseks erialgatusi. Muu hulgas teavitab ta ELi kodanikke portaalis „Teie Euroopa“, mida külastatakse üle 1,4 miljoni korra kuus[28].

Komisjon eraldas *õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi* raames aastatel 2014, 2016 ja 2017 projektidele meetmetoetustena kokku 3,5 miljoni eurot, eesmärgiga toetada liikuvate ELi kodanike edukat kaasamist ja osalemist vastuvõtvas liikmesriigis, sealhulgas osalemist kohalikel valimistel. Projekte viisid läbi organisatsioonid kõikjal ELis ning nende kaudu jõuti tuhandete liikuvate ELi kodanikeni. .

Näiteks tõi projekt „Welcome Europe“ kokku Amsterdami, Brüsseli, Kopenhaageni, Dublini, Göteborgi ja Hamburgi ning ülikoolide ja valitsusvälise sektori esindajad. 2015. aasta jaanuarist 2016. aasta detsembrini kestnud projekti eesmärk oli soodustada hea tava vahetamist liikuvatele ELi kodanikele suunatud nn tervituskavade väljatöötamisel. Projekti tulemusi levitati rahvusvaheliste konverentside kaudu ja abivahendite paketi loomisega[29].
Projekt näitas, et kohaliku tasandi ametiasutuste jaoks oli oluline teavitada liikuvaid ELi kodanikke aktiivselt nende õigustest ja kohustustest ning uues kogukonnas elamise praktilistest üksikasjadest. Seda saab teha näiteks ühtsete kontaktpunktide ja brošüüride kaudu. Kohaliku tasandi ametiasutuste sidekanalid tuleks teha kättesaadavaks kohalikku keelt ebapiisavalt valdavatele inimestele. Kohaliku tasandi ametiasutused peaksid püüdma kaasata liikuvate ELi kodanike rühmade esindajaid kohalikesse nõuandvatesse organitesse ja arutelurühmadesse. Kohalikke elanikke tuleks julgustada suhtlema linnas elavate liikuvate ELi kodanikega.

5. 5. JÄRELDUSED

Vabad ja üldised valimised on demokraatliku valitsemistava alus ning prioriteediks on valimisaktiivsuse toetamine kõikidel võimutasanditel. 2017. aasta aruandes ELi kodakondsuse kohta kutsus komisjon liikmesriike üles soodustama demokraatias osalemist, teavitades kodanikke paremini nende valimisõigustest ja kõrvaldades osalemisel esinevad takistused. Seda toetati ka Euroopa Liidu Nõukogu 11. mail 2017 avaldatud järeldustes[30]. Euroopa Parlament ja

[27] Nad peavad teatama, et viibivad valimispäeval välismaal, on operatsioonil või ootavad last ja sünnituskuupäev võib langeda valimispäevale. Allikas: komisjoni valimisasjade eksperdirühma jaotatud küsimustik.
[28] COM(2017) 30 final.
[29] Selle projekti ja teiste 2014. aastal *õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi* meetmetoetuste projektikonkursside raames rahastatud projektide käigus tehtud tööd tutvustati Euroopa piirkondade ja linnade nädalal, mille korraldamist toetavad komisjon ja Regioonide Komitee. Panustati muu hulgas järgmistesse projektidesse: Centre for European Constitutional Law – Themistocles & Dimitris Tsatsos Foundation'i projekt ONTHEMOVE; õiguskeskuste võrgustiku projekt „Living rights“ (elamisõigused); Ida-Inglismaa ja kohalike omavalitsuste liidu projekt „Active Citizens Together“ (ACT) (aktiivsed kodanikud) ning rändepoliitika rühma ühtsed kontaktpunktid liikuvate ELi kodanike osalemiseks poliitikas.
[30] https://www.consilium.europa.eu/media/22130/st09008en17.pdf.

Regioonide Komitee peaksid võtma 2017. aasta lõpus vastu otsuse kodakondsust käsitleva aruande kohta.

ELi kodanikud liiguvad üha rohkem ja asuvad üha sagedamini elama teistesse liikmesriikidesse. Eelmisest kahest aruandest alates on liikuvate ELi kodanike arv kahekordistunud ja 2016. aastal oli valimisõiguslikus vanuses liikuvaid kodanikke ligikaudu 14 miljonit, kuid liikuvate ELi kodanike kohalikel valimistel valijaks registreerimise määrad on endiselt madalad. Valimisaktiivsus on pidev probleem kõikides demokraatlikes riikides. Liikuvate kodanike väga madal valimisaktiivsus on murettekitav, kuna on tõeline oht, et nad ei kasuta oma valimisõigusi ei kodumaal ega ka vastuvõtvas riigis. Seetõttu jäävad nad täielikult kõrvale igasugusest demokraatlikust osalusest. Hääletamine on harjumus, mida tuleks soodustada[31].

Näib, et andmeid on vaja paremini koguda. Kui oleks rohkem kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid liikuvate ELi kodanike teadlikkuse, õiguste kasutamise ning raskuste kohta, mida nad kohalikes kogukondades osalemisel kogevad, aitaksid need lahendada liikuvate ELi kodanike vähese valimisaktiivsuse probleemi. Andmeid liikuvate kodanike arvu kohta kogutakse sageli ainult riiklikul, mitte piirkondlikul või kohalikul tasandil. Piirkondlikke ja kohalikke andmeid on siiski vaja ELi poliitika sihipäraseks kujundamiseks ja liikuvate ELi kodanike nähtavuse suurendamiseks kohalike sidusrühmade hulgas.

Olgugi et paljud probleemid on lahendatud, jätkab komisjon direktiivi rakendamise jälgimist ning peab mõne liikmesriigiga kõnelusi.

Liikuvatele ELi kodanikele seatud piirangud seoses kohalikes haldusasutustes juhtival ametikohal töötamisega on liikmesriikides vähehaaval vähenemas.

Komisjon leiab, et Luksemburgi soov jätkata direktiivi raames erandi kasutamist on õigustatud. Komisjon võtab ka vajalikke meetmeid direktiivi lisa muutmiseks, ajakohastades põhilise omavalitsusüksuse riiklike määratluste loetelu, et arvesse võtta mõnes liikmesriigis hiljuti toimunud muutusi.

Liikuvate ELi kodanike suurem kaasamine kohalikesse valimistesse ja Euroopa poliitilisse ellu laiemalt on keeruline ülesanne, mis nõuab liikmesriikide, sealhulgas kohalike ja piirkondlike asutuste, ELi institutsioonide, kodanikuühiskonna ja poliitiliste erakondade ühist jõupingutust. See on ülioluline, et tagada liikuvate ELi kodanike kaasamine vastuvõtvate kogukondade ühiskondlikku ja poliitilisse ellu.

Komisjon rakendab järgmisi meetmeid.

Paremad teadmised

Pidades silmas ELi kodanike osalemist liikmesriikides tulevikus toimuvatel kohalikel valimistel ja 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel, korraldab komisjon 2018. aastal Eurobaromeetri eriuuringu liikuvate ELi kodanike demokraatliku osaluse kohta. Eesmärk on tõhustada valimisõiguste kasutamist ja demokraatlikke norme liidus. Komisjon püüab parandada piirkondliku tasandi demograafiliste andmete kogumist liikuvate ELi kodanike kohta. Ta teeb ka ELi kodanikuõiguste valdkonna teadlaste võrgustikule ülesandeks koguda rohkem kvalitatiivseid tõendeid selle kohta, mida liikuvad kodanikud kohalikel ja Euroopa

[31] „Ma hääletan alati“ oli esimene hääletamispõhjus, mida Euroopa Parlamendi uuringus nimetati. http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2014/post/post_2014_survey_analitical_overview_en.pdf.

Parlamendi valimistel ja demokraatlikus raamistikus osalemiseks vajavad ning millised on osalemise toetamise tavad.

Teavitamine ja teadlikkuse suurendamine

Järgmiste Euroopa Parlamendi valimiste ettevalmistamisel lisab komisjon teavituskampaaniatesse teavet ELi kodanikuõiguste, sealhulgas valimisõiguste kohta. Kasvas on ka tegevused teadlikkuse suurendamiseks, et edendada valijate registreerimist ning liikuvate kodanike osalust liikmesriikides, kus toimuvad kohalikud valimised[32].

Komisjon edendab aktiivselt portaali „Teie Euroopa“, mille kaudu ELi kodanikud saavad lihtsalt juurdepääsetavat teavet elukohaliikmesriigi valimisformaalsuste kohta.

Hääletusprotsessi lihtsustamine

Eriti oluline on hääletajate registreerimise ja hääletamise lihtsustamine. Uuringud näitavad, et ELi kodanikel, eriti neil, kes hääletavad muus kui kodakondsusjärgses riigis, oleks hea meel tavade üle, mis lihtsustavad nende jaoks nendel valimistel mittekodanikuna hääletamist (nt isiklikud kirjad, veebipõhine registreerimine valijate registris jne)[33].

Edendatakse hääletajate automaatset registreerimist, kasutades selleks muu hulgas liikmesriikide valimisküsimuste ekspertide võrgustikku.

2018. aastal viiakse lõpule uuring kaughääletamise (sealhulgas posti teel ja e-hääletamine) kohta. Selles uuritakse täiendavaid viise hääletajate registreerimise ja kõikidel valimistel hääletamise lihtsustamiseks.

2018. aastal korraldatakse kõrgetasemeline üritus demokraatliku osaluse kohta, pöörates erilist tähelepanu parimate tavade edendamisele, et suurendada noorte ning haavatavate ja alaesindatud rühmade osalemist.

Sidusrühmade kaasamine

Komisjon kavatseb teha koostööd Regioonide Komiteega (CIVEXi komisjoni[34] kaudu) ning piirkondlike ja kohalike omavalitsuste võrgustikuga. Eesmärk on edendada meetmeid, mis suurendavad osalemist poliitilises elus, kogudes teavet kohalike omavalitsuste kogemuste kohta ja edendades parimaid tavasid kohalikul tasandil. Komisjon koordineerib seda tööd koos liikmesriikide valimisküsimuste ekspertide võrgustikuga.

Komisjon tõstatab liikuvate ELi kodanike, sealhulgas puudega ja vähemustesse kuuluvate kodanike poliitikas osalemise teema 2018. aastal toimuval kõrgetasemelisel üritusel, mis käsitleb demokraatiaküsimusi. 2017. aasta novembris korraldas komisjon iga-aastase põhiõiguste kollokviumi raames seminari demokraatia edendamise kohta. Eesmärk oli edendada naiste poliitilise kaasamise tavasid, soolist võrdõiguslikkust ja naiste mõjuvõimu suurendamist Euroopa Parlamendi valimistel.

[32] 2018. aastal toimuvad kohalikud valimised Belgias, Ungaris, Maltas, Poolas, Slovakkias, Sloveenias, Rootsis, Tšehhi Vabariigis, Madalmaades ja Ühendkuningriigis. 2019. aastal toimuvad need Bulgaarias, Kreekas, Iirimaal ja Leedus.

[33] Vt Eurobaromeetri kiiruuring nr 430 Euroopa Liidu kodakondsuse kohta ja 2015. aasta avalik konsultatsioon ELi kodakondsust käsitleva aruande üle.

[34] Kodakondsuse ning valitsemis-, institutsiooniliste ja välisasjade komisjon.

Komisjon jätkab *õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi* raames projektide rahastamist, mis edendavad liikuvate ELi kodanike edukat kaasamist ja osalemist vastuvõtvates liikmesriikides, sealhulgas osalemine kohalikel valimistel. Projektid viiakse läbi organisatsioonide poolt kõikjal ELis ning nende kaudu jõutakse paljude liikuvate ELi kodanikeni.

LISA

Andmetabelid

Tabel 1.1. ELi kodanike registreerimine kohalikel valimistel*

	Liikmesriik, kes kohaldab kohalikel valimistel automaatset registreerimist **(liikmesriikide andmed)**	Liikmesriigi hääleõiguslikus vanuses elanikud (vähemalt 15aastased) seisuga 1.1.2016 **(Eurostati 2016. aasta andmed)**	Liikmesriigis elavate ELi kodanike (vähemalt 15aastased) arv seisuga 1.1.2016 **(Eurostati 2016. aasta andmed)**	ELi kodanike arv, kellel on õigus hääletada kohalikel valimistel **(liikmesriikide andmed)**	ELi kodanike arv, kes on kohalikel valimistel valijaks registreeritud **(liikmesriikide andmed)**	ELi kodanike (vähemalt 15aastased) osakaal, kes on kohalikel valimistel valijaks registreeritud seisuga 1.1.2016 **(Eurostati ja liikmesriikide andmed)**	ELi kodanike osakaal, kes on kohalikel valimistel valijaks registreeritud **(liikmesriikide andmed)**	Liikmesriigi hääleõiguslike elanike ja valimisõiguslikus vanuses ELi kodanike suhe (%)
Soome	x	4 591 285	80 608	81 062	81 062	–	100,0	1,76
Läti	x	1 668 697	5523	15 452	15 452	–	100,0	0,33
Madalmaad	x	14 179 348	405 499	430 985	430 985	–	100,0	2,86
Ungari	(x)	8 406 037	79 865	105 061	104 805	–	99,8	0,95
Malta	x	372 514	14 021	14 021	14 021	100,0	100,0	3,76
Leedu	x	2 464 811	4528	4870	4524	99,9	92,9	0,18
Taani	x	4 746 977	168 754	178 909	113 773	67,4	63,6	3,55
Iirimaa		3 687 782	318 565	323 460	78 648	24,7	24,3	8,64
Prantsusmaa		54 431 181	1 328 334	1 248 807	279 488	21,0	22,4	2,44
Luksemburg		481 358	189 921	159 485	28 342	14,9	17,8	39,46
Belgia		9 389 775	744 658	765 490	104 683	14,1	13,7	7,93
Portugal	x	8 880 498	96 391		12 992	13,5	–	1,09
Kreeka		9 226 985	180 025	19 413	19 413	10,8	100,0	1,95

** Põhineb Eurostati 2016. aasta andmetel elanikkonna kohta vanuserühmade, soo ja kodakondsuse kaupa [migr_pop1ctz], väljavõte seisuga 31.10.2017, ning liikmesriikide esitatud andmetel*

Tabel 1.2. Liikuvate ELi kodanike andmete ülevaade**

	Liikmesriigis elavate ELi kodanike (vähemalt 15aastased) arv seisuga 1.1.2016 **(Eurostati 2016. aasta andmed)**	ELi kodanike arv, kellel on õigus hääletada kohalikel valimistel **(liikmesriikide andmed)**	ELi kodanike arv, kes on kohalikel valimistel valijaks registreeritud **(liikmesriikide andmed)**	ELi kodanike osakaal, kes on kohalikel valimistel valijaks registreeritud **(liikmesriikide andmed)**	Liikmesriigi hääleõiguslikus vanuses elanikud (vähemalt 15aastased) seisuga 1.1.2016 **(Eurostati 2016. aasta andmed)**	Liikmesriigi hääleõiguslike elanike ja valimisõiguslikus vanuses ELi kodanike suhe (%)	ELi kodanike arv, kes on kohalikel valimistel kandidaadina registreeritud **(liikmesriikide andmed)**	Kohalikel valimistel kandideerinud ELi kodanike osakaal, kes osutusid valituiks
Riik								
Belgia	744 658	765 490	104 683	14,1	9 389 775	7,93		
Bulgaaria	12 544				6 155 578	0,20		
Tšehhi Vabariik	183 497				8 930 127	2,05		
Taani	168 754	178 909	113 773	67,4	4 746 977	3,55	65	9,2
Saksamaa	3 437 834	1 885 464*			71 294 558	5,33		
Eesti	14 188				1 104 499	1,28		
Iirimaa	318 565	323 460	78 648	24,7	3 687 782	8,64		
Kreeka	180 025	19 413	19 413	10,8	9 226 985	1,95		
Hispaania	1 731 468	2 074 248			39 414 699	4,39	1913	
Prantsusmaa	1 328 334	1 248 807	279 488	21,0	54 431 181	2,44		
Horvaatia	12 438				3 579 197	0,35		
Itaalia	1 281 928				52 383 692	2,45		
Küpros	96 362				708 781	13,60		
Läti	5523	15 452	15 452	279,8	1 668 697	0,33	10	20,0
Leedu	4528	4870	4524	99,9	2 464 811	0,18	5	20,0
Luksemburg	189 921	159 485	28 342	14,9	481 358	39,46	225	7,6
Ungari	79 865	105 061	104 805	131,2	8 406 037	0,95	41	12,2
Malta	14 021	14 021	14 021	100,0	372 514	3,76	9	22,2
Madalmaad	405 499	430 985	430 985	106	14 179 348	2,86		
Austria	525 361				7 444 897	7,06		
Poola	21 898				32 258 354	0,07		
Portugal	96 391		12 992	13,5	8 880 498	1,09		
Rumeenia	46 434		40 846		16 695 321	0,28	53	15
Sloveenia	16 697				1 757 798	0,95		
Slovakkia	47 747				4 594 209	1,04		
Soome	80 608	81 062	81 062	100,6	4 591 285	1,76		
Rootsi	265 042				8 133 874	3,26	419	20,8
Ühendkuningriik	2 677 936				53 795 166	4,98		

* *18aastased ja vanemad Baieri, Berliini, Brandenburgi, Bremeni, Hesseni, Alam-Saksi, Mecklenburg-Vorpommerni, Rheinland-Pfalzi, Saksimaa ja Saksi-Anhalti liidumaades*

*** Põhineb Eurostati 2016. aasta andmetel elanikkonna kohta vanuserühmade, soo ja kodakondsuse kaupa [migr_pop1ctz], väljavõte seisuga 31.10.2017, ning liikmesriikide esitatud andmetel*

Tabel 1.3. Ülevaade käesoleva aruande ettevalmistamisel kasutatud küsimustikule antud liikmesriikide kvalitatiivsetest vastustest

	Kodanike abistamise meetmed	Kas liikmesriigi asutused on võtnud liikuvate kodanike abistamiseks teavitamismeetmeid?	Kas poliitilises elus osalemise edendamise meetmed ja algatused on olemas?	Kas te olete teadlik teise liikmesriigi kodanike praktilistest probleemidest / nende tagasidest?	Riiklike õigusaktide ajakohastamine	Kas 2011. aastast alates on jõustunud uusi õigusakte direktiivi 94/80/EÜ ülevõtmise kohta?	Kas direktiivi 94/50/EÜ lisa, kus osutatakse põhilise omavalitsusüksuse mõistele, vajab ajakohastamist?	Kas riiklikud eeskirjad juhtivatel ametikohtadel olevatele teise liikmesriigi kodanikele seatud piirangute kohta on muutunud?
RIIK								
BELGIA		**KOV**	**KOV Brüssel**	**EI**				
BULGAARIA								
TŠEHHI VABARIIK		**EI**	**EI**	**EI**				
TAANI		**JAH**	**EI**	**-**		**JAH**	**JAH**	
SAKSAMAA		**KOV**	**KOV**	**-**				
EESTI								
IIRIMAA		**JAH**	**JAH**	**-**			**JAH**	
KREEKA		**KOV**	**JAH**	**EI**				
HISPAANIA		**J/KOV**	**KOV**	**EI**				
PRANTSUSMAA								
HORVAATIA								
ITAALIA		**JAH**	**-**	**-**		**JAH**		
KÜPROS								
LÄTI		**JAH**	**EI**	**EI**				
LEEDU		**JAH**	**J/KOV**	**EI**				
LUKSEMBURG		**JAH**	**JAH**	**EI**		**JAH**		
UNGARI		**JAH**	**-**	**-**		**JAH**	**JAH**	**JAH (kõrvaldatud)**
MALTA		**JAH**	**J/KOV**	**EI**		**JAH**		
MADALMAAD		**EI**	**EI**	**EI**			**JAH**	
AUSTRIA		**J/KOV**	**J/KOV**	**EI**				
POOLA								
PORTUGAL								
RUMEENIA		**JAH**	**-**	**EI**		**JAH**	**EI**	**JAH (kõrvaldatud)**
SLOVEENIA		**JAH**	**J/KOV**	**EI**		**JAH**	**JAH**	
SLOVAKKIA		**KOV**	**E/KOV**	**EI**				
SOOME		**JAH**	**EI**	**EI**		**JAH**		
ROOTSI		**J/KOV**	**JAH**	**EI**		**-**		
ÜHENDKUNINGRIIK		**JAH**	**EI**	**EI**		**JAH**	**JAH**	

Lühendid ja märkused: KOV: meetmeid on võtnud kohalik omavalitsus

J/KOV: meetmed sõltuvad pädevusest ja neid võtavad nii keskvalitsus kui ka kohalik omavalitsus

E/KOV: meetmed sõltuvad nii keskvalitsuse kui ka kohaliku omavalitsuse pädevusest, kuid neid võtab ainult kohalik omavalitsus